

İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu ve Üniversitelerdeki Mevcut Durumun Değerlendirilmesi

Ülker ŞEN¹

Öz

Yurt dışına 1960'larda başlayan Türk işçi göçü ile özellikle Avrupa ülkelerinde olmak üzere birçok ülkede dört milyonu aşkın bir Türk nüfusu oluşmuştur. Bu nüfusun Türkiye ile olan en güçlü bağı Türkçedir. Türkçe bağının devamı, sağlamlığı için öncelikle aile içinde Türkçe konuşulmalı ikinci aşamada ise iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi yapılmalıdır. İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretiminin kaliteli ve etkili bir şekilde yapılabilmesinin yolu, alana yönelik donanımlı öğretmen yetiştirmekten geçmektedir. Bu çerçeveden konuya baktığımızda "Türkiye'de iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretmek için öğretmen yetiştirilmekte midir?" sorusunun cevabının önemli olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın amacı iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretiminde öğretmen yetiştirme kapsamında lisans ve lisansüstü programlarını ihtiyacı karşılama ve içerik açısından değerlendirmektir. Çalışma tarama modelinde olup veriler doküman tarama yolu ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Çalışmanın en önemli sonucu iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında bir öğretmen yetiştirme programının olmadığıdır. İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında uzman yetiştiren bir yüksek lisans programının olduğu, doktora programının ise olmadığı diğer dikkate değer sonuçlardır.

Anahtar Kelimeler: İki dilli Türk çocukları, Türkçe öğretimi, Türkçe ve Türk Kültürü dersi, Öğretmen yetiştirme, Lisans ve lisansüstü programlar

The Problem of Teacher Education in Teaching Turkish to Bilingual Turkish Children and an Evaluation of the Current Situation in Universities

Abstract

Starting with the Turkish worker immigration which began in the 1960s, a population of more than four million Turkish people has come into existence in many countries, especially in European countries. Turkish is the most powerful bond between this immigrant population and Turkey. For the continuation and strengthening of this bond, the first thing to do is to speak Turkish in the family, and in the second stage Turkish education should be given to bilingual Turkish children. In order for high quality and effective teaching of Turkish to bilingual Turkish children, well-equipped teachers should be trained. Looking at the issue from this perspective, the answer to the question, "Are teachers trained in Turkey in order to teach Turkish to bilingual Turkish children?" seems to be important. The main aim of this study is to evaluate undergraduate and graduate Turkish teacher training programs for teaching Turkish to bilingual Turkish children in terms of the programs' satisfying the demand and the relevance of their content. The study uses survey research design and the data were obtained through document survey. The obtained data were analyzed, using content analysis. The most important result of the study is that there is not a teacher training program for teaching Turkish to bilingual Turkish children. That there is a Master's program which trains specialists in the field of teaching Turkish to bilingual Turkish children, but that there is not a doctoral program in the field are other notable results.

Key Words: Bilingual Turkish children, teaching Turkish, Turkish and Turkish Culture course, Teacher education, Undergraduate and graduate programs.

¹ Dr. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, E-Posta:ulker_sen@hotmail.com

Giriş

İki dilli Türk çocuklarının büyük bir çoğunluğu Avrupa ülkelerinde yaşamaktadır. Bu çocuklar, yaşadıkları ülkelerde bir yandan topluma uyum sağlamak, toplumda yer edinmek, eğitilmek, meslek sahibi olmak vb. için toplum dilini öğrenip kullanırlarken diğer yandan aile bireyleri ile bağlarını ve iletişimlerini sürdürmek, Türkiye'deki akrabaları ile anlaşabilmek, kültürlerini yaşatabilmek vb. için ana dillerini öğrenmekte ve kullanmaktadırlar. İki dilli olma durumu yakın zamanlara kadar eksiklik, zayıflık, yetersizlik, aidiyetsizlik gibi olumsuz kavramlarla birlikte kullanılmıştır. Ancak son zamanlarda yapılan çalışmalarla iki dilliliğin bir zenginlik olduğu, ana dilinin öğrenilmesi ve yaşatılmasının iki dillilik için önemli olduğu ortaya konmuştur (Cummins, 2001: 17). İki dilli bireylerin toplum dilini etkili bir şekilde öğrenip kullanmaları, yaşadıkları toplumla uyumlu ve barışık olmalarının yolu ana dili eğitiminden geçmektedir denilebilir. Bu durum göz önüne alındığında iki dilli Türk çocuklarının ana dillerini en iyi şekilde öğrenmelerinin gerekliliği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

İki dilli Türk çocukları ana dillerini öncelikle ailelerinden ve yakın çevrelerinden edinmektedir. İki dilli Türk çocuklarının, edindikleri bu dili kullanırken Türkçenin kuralları, telaffuzu, yazımı vs. açısından birtakım yanlışlıklar yaptıkları görülebilmektedir. Örneğin;

"- Seni **pausede Schulplatz**da bekliyorum! (Seni teneffüste okulun bahçesinde bekliyorum.)

- **Krank** almak için doktora gidiyorum! (Hastalık raporu almak için doktora gidiyorum.)

- **Heute** okula gitmek için **kein lust**! (Bugün okula gitme isteğim yok.)

- Kindertartandan çocuğumu abholen yapacam! (Anaokulundan çocuğumu alacağım.)" (akt. Koçak, 2012: 309) gibi ikinci dilinden sözcük alımı hatalarına yurt dışında yaşayan Türk çocuklarında sıklıkla rastlanmaktadır.

Konuşma beceri alanında olduğu gibi yazma beceri alanında da buna benzer sorunlara görülmektedir. Aşağıda Almanya'da yaşayan iki dilli bir Türk çocuğuna ait metin yer almaktadır. Metinde görüleceği üzere konuşmada olduğu gibi ikinci dilden sözcük alımı/kullanımı hataları yapılmıştır.

"Dün Babamla Annemle **Feste** gidik. **Reisenrad** bindik. Babam bise **popcorn** aldı. **Tauml**er bindim. **Zuckerwatte** yidik. **Mandel**n yidim. Gezdik. **Autosguta** bindim. Babam'da bindi. Annem'de **popcorn** yedi. **Teigecet** bindim. **Schokoladeneis** yidik. Ve bide **Riesenrada** bindim. Elmaşekeri yedim. **Waschmaschine** bindim (Aytemiz, 2000: 94).

İki dilli Türk çocuklarının yazılı anlatımlarında ikinci dilin etkisinden kaynaklanan yazım yanlışları, anlatım bozuklukları olduğu gibi yazı yazma teknikleri açısından (harf uzantıları, harf boyları,

gibi) da Türkçenin kurallarına uygun yazamamaktan kaynaklanan sorunlar da ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur.

10 Sıcak yazın denizle çünkü Belçika soğuk bir yer
Ben Türkiye gibi yazın, Antalya gibi, İstanbul gibi
Türkiye ye çok seviyorum çok diye gitmedim,
Özlediğim Türkiye ye gitmek istiyorum çünkü havasını
seviyorum ve ailelerim.

Yukarıda Belçika'da yaşayan iki dilli bir Türk çocuğunun yazılı anlatımı bulunmaktadır. Bu metinde yazım yanlış, noktalama işaretinin yanlış kullanımı, cümle dizilimi gibi hatalar ilk başta göze çarpmakta, ayrıca yazı yazma teknikleri açısından da birçok hata bulunmaktadır.

İki dilli Türk çocuklarının ana dillerinde yaşadıkları sorunların tespitine ve çözümüne yönelik yapılan çalışmalar her geçen gün artmaktadır. Yapılan bu çalışmalarda iki dilli Türk çocuklarının ana dillerinde oluşturdukları yazılı anlatımlarda hata yaptıkları (ikinci dilden kelime alımı, Türkçenin söz dizimine uygun cümleler kuramama, eklerin yanlış kullanımı, ağız özelliklerinin metne yansıtılması, alfabeden kaynaklanan yanlışlar vs.), kendilerini ifade etmede zorlandıkları, yeterli ve etkili bir Türkçe eğitimi alamadıkları (Belet, 2009; Cengiz ve Türk 2009; Sarı, 2001; İnce, 2011; Şen, 2011; Yıldız, 2012; Yıldız ve Öztürk 2013) tespit edilmiştir.

Çalışmalardan elde edilen verilere göre iki dilli Türk çocuklarının Türkçeyi doğru, etkili ve istekle kullanabilmeleri için düzenli, sistemli ve ciddi bir ana dili eğitimi gereklidir. Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının ana dili eğitimleri ülkelere göre değişiklik gösterebilmektedir. Bazı ülkelerde iki dilli Türk çocuklarının Türkçe eğitimleri yerel yönetimlerin sorumluluğunda olduğu gibi bazı ülkelerde bu sorumluluk Türkiye Cumhuriyeti'ne verilmiştir. Türkiye'de örgün eğitim kurumlarında Türkçenin öğretimi devletin sorumluluğunda ve denetimindedir. Bu sorumluluk aynı şekilde yurt dışındaki Türk vatandaşları için de geçerlidir. Anayasanın 62. maddesinde "Devlet, yabancı ülkelere çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır." ifadesi bunun bir göstergesidir.

Yurt dışındaki vatandaşların Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanmasını sağlamak için devlet bünyesinde birtakım kurumlarca çeşitli faaliyetler yapılmaktadır (Demir, 2016). Ancak bunlar içinde belki de en önemlisi Millî Eğitim Bakanlığının denetiminde ve sorumluluğunda yurt dışında Türkçe ve

İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu Ve Üniversitelerdeki Mevcut Durumun Değerlendirilmesi

Türk kültürü dersinin verilmesidir. Derslerin sorumluluğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde olduğu için dersi verecek öğretmenler de Türkiye'den gönderilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı senede ortalama 400 öğretmeni yurt dışında Türkçe ve Türk kültürü derslerini vermek üzere görevlendirmektedir. Türkçe ve Türk kültürü dersleri için yapılan görevlendirmelerde alan uzmanlığı, alan eğitimi gibi şartlar aranmadan genel olarak meslekte 5 yılını tamamlamış, herhangi bir yabancı dilden 50 puan (yabancı dil seviye tespit sınavı veya eşdeğer bir sınavdan) almış, Mesleki Yeterlilik Sınavını ve Temsil Yeteneği Mülakatını geçmiş öğretmenler görevlendirilebilmektedir. Öğretmen görevlendirmelerinin daha titiz yapılması beklenirken Millî Eğitim Bakanlığı, 2016 yılı yurt dışı görevlendirmelerinde Mesleki Yeterlilik Sınavını kaldırmış, öğretmenler sadece Temsil Yeteneği Mülakatı ile seçilmiştir.

Öğretmen görevlendirmelerine ilişkin eleştirilerden biri de Mesleki Yeterlilik Sınavının Atatürk İlkeleri ve T.C. İnkılâp Tarihi, Türk Tarihi, Türk Kültür ve Medeniyeti, Türkiye Coğrafyası, Vatandaşlık Bilgileri vb. konularını kapsamamasıdır. Burada eleştirilen nokta, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere görevlendirmenin yapılacağı ülkelerle ilgili konuların (ülkelerin eğitim sistemi, ekonomisi, tarihi, vb.) sınav kapsamına alınmaması, dolayısıyla sınavda öğretmenlere bu konulara ilişkin soruların sorulmamasıdır (Aydoğan, 2008).

2015 yılı öğretmen görevlendirmelerine göre (DİGM, 2015) Almanca konuşulan ülkelerde Türkçe ve Türk kültürü dersi vermek üzere Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı, Almanca, Sınıf Öğretmeni, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Okul Öncesi, Rehberlik, Beden Eğitimi, Sınıf Öğretmeni (Resmî kurumlardan alınmış Halk Oyunları Usta Öğreticilik Belgesi olanlar), Müzik branşlarında toplam 198 öğretmen görevlendirilmiştir.

Fransızca konuşulan ülkelerde Türkçe ve Türk kültürü dersi vermek üzere Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı, Fransızca, Sınıf Öğretmeni, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Rehberlik branşlarında toplam 64 öğretmen görevlendirilmiştir.

İngilizce ve diğer dillerin konuşulduğu ülkelerde Türkçe ve Türk kültürü dersi vermek üzere İngilizce, Sınıf Öğretmeni, Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Matematik branşlarında toplam 167 öğretmen görevlendirilmiştir.

Görevlendirilen branşlara bakıldığında Türkçe ve Türk Kültürü dersini "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni" de "Sosyal Bilgiler Öğretmeni" de "Türkçe Öğretmeni" de verebilmektedir.

Özetle; yurt dışında Türkçe öğretimine ihtiyacı olan iki dilli ve iki kültürlü büyük bir kitle bulunmaktadır. Bu kitle ayrıca iki dilli ve iki kültürlü olmanın getirdiği birtakım sorunlar yaşamaktadır. Dolayısıyla iki dillilikten kaynaklanan sorunların giderilmesi gerekmektedir. Bunun için ana dil öğretim etkinliklerinin hedef kitleye göre düzenlenmesi ve bu etkinlikleri iki dilli Türk çocuklarına göre

düzenleyecek öğretmenlerin de bu alanda eğitim almış olması gerekmektedir. Alanda yapılmış çalışmalara bakıldığında (Demirtaş, 2014; Abalı, 2000; Aydoğan, 2008) iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında yetişmiş öğretmen ihtiyacının bulunduğu, öğretmenlerin bu konuda önemli bir yere sahip olduğu, yurt dışına görevlendirilen öğretmenlerin seçimlerinde sıkıntılar yaşandığı, eğitim sürecinde öğretmenlerin alan bilgisinin olmamasından kaynaklanan bazı sorunlar yaşandığı gündeme getirilmiştir. Tespitlerden ve elde edilen bilgilerden hareketle bu çalışmanın ana amacı iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretiminde öğretmen yetiştirme sorunlarını ortaya koymak, ortaya çıkan sorunlar çerçevesinde Türkçe eğitimi çatısı altında yer alan lisans ve lisansüstü programlarını ihtiyacı karşılama ve içerik açısından değerlendirmektir. Bu doğrultuda çalışmanın soru cümleleri şunlardır:

1. Türkçe eğitimi, öğretimi alanında öğretmen yetiştiren lisans programları nelerdir? Bu lisans programları içinde iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında öğretmen yetiştiren lisans programı bulunmakta mıdır? Varsa programın içeriği nedir?

2. Türkçe eğitimi, öğretimi alanında uzman yetiştiren yüksek lisans programları nelerdir? Bu yüksek lisans programları içinde iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında uzman yetiştiren yüksek lisans programı bulunmakta mıdır? Varsa programın içeriği nedir?

3. Türkçe eğitimi, öğretimi alanında uzman yetiştiren doktora programları nelerdir? Bu doktora programları içinde iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında uzman yetiştiren doktora programı bulunmakta mıdır? Varsa programın içeriği nedir?

Yöntem

Bu araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama yöntemi, hâlihazırda mevcut olan veya geçmişte olmuş bir durumu olduğu şekliyle betimleyen bir çalışma yöntemidir (Karasar 2008). Veriler, doküman taraması yoluyla elde edilmiştir. Araştırma verilerinin toplanması amacıyla öncelikle literatür taraması yapılmış ve kuramsal bölüm oluşturulmuştur. Lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının tespiti için internet ortamında tarama yapılmıştır. Lisans programlarının belirlenmesinde Yükseköğretim Kurulunun internet sayfasındaki Yükseköğretim Program Atlası kullanılmıştır. Lisansüstü programlarının tespitinde ise yine Yükseköğretim Kurulunun internet sayfasında ilan ettiği üniversiteler listesi esas alınmıştır. Çalışma, Türkçe eğitimi, öğretimi odağında olduğu için Türkçe öğretimi alanındaki lisans, lisansüstü programları ve bu programlara ait resmî internet sitelerinden ulaşılabilen ders bilgi paketleri ve Türkiye'deki devlet üniversiteleri ile sınırlı tutulmuştur. (Vakıf üniversitelerinin doğrudan devlete bağlı olmayışı, ticari amaç gütmeleri, esnek programlarının olması çalışmanın devlet üniversiteleri ile sınırlandırılmasında etkili olmuştur.) Verilerin analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen başlıklar altında özetlenir ve yorumlanır (Altunışık, vd. 2010). Betimsel analize uygun olarak

İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu Ve Üniversitelerdeki Mevcut Durumun Değerlendirilmesi

öncelikle konu ile ilgili bir çerçeve oluşturulmuştur, çerçeveye uygun kavramlar belirlenmiştir, kavramlar tanımlanmış ve son olarak kavramların kullanım durumları yorumlanmıştır.

Bulgular

Türkçe eğitimi, öğretimi alanında öğretmen yetiştiren lisans programları nelerdir? Bu lisans programları içinde iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında öğretmen yetiştiren lisans programı bulunmakta mıdır? Varsa programın içeriği nedir?

Türkiye'de doğrudan Türkçe eğitimi, öğretimi alanına öğretmen yetiştiren lisans programı Türkçe Öğretmenliği lisans programıdır. Türkiye'de 109 devlet üniversitesinde 1179 fakülte, 14154 bölüm, 24599 ana bilim dalı, 7325 bilim dalı (istatistik.yok.gov.tr/ E.T. 20.05.2016) bulunmaktadır. Yükseköğretim Kurulunun internet sayfasındaki Yükseköğretim Program Atlası aracılığı ile Türkiye'de 109 devlet üniversitesinin bünyesinde 63 Türkçe öğretmenliği bölümü tespit edilmiştir. İlgili bölümlerin tamamının ders içerikleri incelenmiştir. İncelemeler sonucunda Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği programının ders programı hariç diğer üniversitelerin hiçbirinin ders programında iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimine yönelik bir ders tespit edilmemiştir.

Tablo 1: Türkçe öğretmenliği lisans programı olan üniversiteler (öğrencisi olan)

Abant İzzet Baysal Üniversitesi	İnönü Üniversitesi
Adıyaman Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi
Afyon Kocatepe Üniversitesi	Kafkas Üniversitesi
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Ahi Evran Üniversitesi	Kastamonu Üniversitesi
Akdeniz Üniversitesi	Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Aksaray Üniversitesi	Kırıkkale Üniversitesi
Amasya Üniversitesi	Kocaeli Üniversitesi
Artvin Çoruh Üniversitesi	Marmara Üniversitesi
Atatürk Üniversitesi	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Balıkesir Üniversitesi	Mersin Üniversitesi
Bartın Üniversitesi	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Bayburt Üniversitesi	Muş Alparslan Üniversitesi
Bülent Ecevit Üniversitesi	Mustafa Kemal Üniversitesi
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Necmettin Erbakan Üniversitesi (Ereğli Eğitim Fak.)
Celâl Bayar Üniversitesi	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Çukurova Üniversitesi	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Cumhuriyet Üniversitesi	Niğde Üniversitesi
Dicle Üniversitesi	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dokuz Eylül Üniversitesi	Pamukkale Üniversitesi
Dumlupınar Üniversitesi	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Düzce Üniversitesi	Sakarya Üniversitesi
Ege Üniversitesi	Siirt Üniversitesi
Erciyes Üniversitesi	Sinop Üniversitesi
Erzincan Üniversitesi	Trakya Üniversitesi
Fırat Üniversitesi	Uludağ Üniversitesi
Gazi Üniversitesi	Uşak Üniversitesi
Gaziantep Üniversitesi	Yıldız teknik Üniversitesi
Gaziantep Üniversitesi (Nizip Eğitim Fak.)	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Giresun Üniversitesi
Hacettepe Üniversitesi	

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalının ders programında bu ders 8. yarıyıda seçmeli olarak ve "Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi" adı altında verilmektedir. Dersin öğrenme çıktıları şu şekildedir:

"İki dillilik ve çok kültürlülük kavramlarını tanımlar.

İki dillilerin kültür problemleri hakkında bilgi sahibi olur ve onlara çözümler üretir.

İki dillilerin dil problemleri hakkında bilgi sahibi olur ve onlara çözümler üretir.

Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkiye Türkçesi öğretiminde kullanılan metotları bilir.

Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkiye Türkçesinin öğretim yöntem ve tekniklerinin nasıl uygulanacağını kavrar." (<http://gbp.gazi.edu.tr/E.T.26.08.2016>)

Yapılan incelemelerde Türkiye'de iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında öğretmen yetiştiren bir lisans programı bulunmamaktadır. Aynı şekilde Türkçe eğitimi, öğretimi alanına doğrudan öğretmen yetiştiren başka lisans programı mevcut değildir (yabancı dil olarak Türkçe öğretmenliği, Türk soylulara Türkçe öğretmenliği gibi).

Türkçe eğitimi, öğretimi alanında uzman yetiştiren yüksek lisans programları nelerdir? Bu yüksek lisans programları içinde iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında uzman yetiştiren yüksek lisans programı bulunmakta mıdır? Varsa programın içeriği nedir?

109 devlet üniversitesinde 9657 yüksek lisans (istatistik.yok.gov.tr/ E.T. 20.05.2016) programı bulunmaktadır. Bu programlar içinde iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı bünyesinde açılmış olan Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Bilim Dalı yüksek lisans programı dışında bir program tespit edilmemiştir.

Programın amacı "Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının Türk dilini ve kültürünü tanımlarında, benimsemelerinde, geliştirmelerinde, millî duygularını pekiştirmelerinde ve yaşadıkları ülkeye uyum sağlayarak etkili toplumsal ilişkiler içine girmelerinde onlara rehberlik edecek nitelikli elemanlar yetiştirmeyi hedeflemektedir." (<http://gbp.gazi.edu.tr/> E.T. 24.08.2016) şeklinde ifade edilmektedir. Programda Seminer, Uzmanlık Alan Dersi, Tez Dönemi dersleri hariç on bir ders bulunmaktadır. Bu dersler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (<http://gbp.gazi.edu.tr/> E.T. 24.08.2016).

İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu Ve Üniversitelerdeki Mevcut Durumun Değerlendirilmesi

Tablo 2: Yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçe öğretimi yüksek lisans programı dersleri

Çağdaş Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi
Türk Kültürü ve Uygarlığı
Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Dinleme-Okuma Öğretimi
Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Konuşma-Yazma Öğretimi
İki Dilli Ortamda Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimini Temel Sorunları
Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Kaynakça İncelemeleri
Türkçe Öğretimi Tarihi
Kültürler Arası İletişim
Klasik Türk Edebiyatı Eğitimi
Türkçe Öğretiminde Materyal Tasarımı ve Eleştirisi
Dil Becerilerinin Geliştirilmesi

Karşılaştırma yapabilmek ve konu ile ilgili durum hakkında fikir sahibi olabilmek için lisansüstü programlarında Türkçe eğitimi/öğretimi ile ilgili hangi programların olduğuna da bakmak gerekir. Bu amaçla yapılan taramalarda 32 Türkçe öğretimi/eğitimi/öğretmenliği yüksek lisans programı tespit edilmiştir. Bu programların bulunduğu üniversiteler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Türkçe öğretimi alanında yüksek lisans programı olan üniversiteler

Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Fırat Üniversitesi
Ankara Üniversitesi	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Gaziantep Üniversitesi
Atatürk Üniversitesi	Pamukkale Üniversitesi	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Balıkesir Üniversitesi	Sakarya Üniversitesi	Giresun Üniversitesi
Bülent Ecevit Üniversitesi	Siirt Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Uludağ Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi
Dicle Üniversitesi	Uşak Üniversitesi	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Dokuz Eylül Üniversitesi	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Gazi Üniversitesi
Dumlupınar Üniversitesi	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	Kırıkkale Üniversitesi
Erzincan Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Mersin Üniversitesi	Afyon Kocatepe Üniversitesi	

Son yıllarda yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi alanında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi alanında açılan yüksek lisans programları da bu gelişmeler içinde değerlendirilebilir. Yapılan taramalar sonucunda yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi alanında 8 yüksek lisans programı tespit edilmiştir. Bu programların bulunduğu üniversiteler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında yüksek lisans programı olan üniversiteler

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Ankara Üniversitesi
Dokuz Eylül Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi
Sakarya Üniversitesi	Hacettepe Üniversitesi
Gazi Üniversitesi	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Türkçe eğitimi, öğretimi alanında uzman yetiştiren doktora programları nelerdir? Bu doktora programları içinde iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında uzman yetiştiren doktora programı bulunmakta mıdır? Varsa programın içeriği nedir?

109 devlet üniversitesinde 4666 doktora (istatistik.yok.gov.tr/ E.T. 20.05.2016) programı bulunmaktadır. Bu programların içinde iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimine yönelik bir doktora programına rastlanmamıştır. Türkçe öğretimi alanında ise 19 doktora programı tespit edilebilmiştir.

Tablo 5: Türkçenin öğretimi alanında doktora programı olan üniversiteler

Ankara Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi
Atatürk Üniversitesi	Marmara Üniversitesi
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Mersin Üniversitesi
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dokuz Eylül Üniversitesi	Mustafa Kemal Üniversitesi
Dumlupınar Üniversitesi	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Erciyes Üniversitesi	Sakarya Üniversitesi
Fırat Üniversitesi	Selçuk Üniversitesi
Gazi Üniversitesi	Uşak Üniversitesi
İnönü Üniversitesi	

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi doktora programının da yüksek lisans programına paralel olarak son yıllarda sayısı giderek artmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında 4 doktora programı tespit edilmiştir. Tespit edilen doktora programlarının hangi üniversitelerde olduğu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında doktora programı olan üniversiteler

Ankara Üniversitesi
Dokuz Eylül Üniversitesi
Gazi Üniversitesi
Hacettepe Üniversitesi
İstanbul Üniversitesi

Sonuç

Türkiye'de iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında öğretmen yetiştiren bir lisans programı bulunmamaktadır. Lisans programının olmayışı en azından Türkçe öğretmenliği lisans programında iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında derslerin veriliyor olduğunu düşündürmüştü, ancak devlet üniversitelerindeki 63 Türkçe Öğretmenliği lisans programında Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği lisans programı hariç hiçbir programda böyle bir ders tespit edilememiştir. Yüksek lisans programları incelendiğinde Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı bünyesinde açılmış olan Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans Programı dışında herhangi bir program bulunmamaktadır. İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında herhangi bir doktora programı da tespit edilememiştir.

Durum böyle olunca alan bilgisi olmayan yılda ortalama 400 öğretmen yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçe öğretmek üzere görevlendirilmektedir. Görevlendirilen öğretmenlerin alan uzmanlığına sahip olmamaları, ayrıca bu öğretmenlerin Müzik, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Rehberlik, İngilizce, Fransızca, Almanca, Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı gibi çok geniş bir branş çeşitliliği içerisinde atanmaları çok ilginç ve gariptir. Bir dersi her branştan öğretmen verebiliyorsa neden farklı branşlarda öğretmen yetiştiriliyor? Başka bir bakış açısıyla, Türkçe öğretmenleri Müzik derslerini; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri de İngilizce derslerini verebilir mi? Türkçe derslerini Türkçe öğretmenleri, müzik derslerini Müzik öğretmenleri vermelidir. Her branşın kendine özgü alan bilgisi, mesleki yeterliliği vardır. Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına yapılacak ana dili eğitiminin Türkiye'deki ana dili eğitiminden farklı olması gerektiği, aynı şekilde Türkiye'deki öğrenciler için hazırlanan ders materyallerinin doğrudan iki dilli Türk çocuklarına kullanılmayacağı unutulmamalıdır. Bu sebeple "İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi" alan uzmanlığı, alana özgü mesleki yeterlilik gerektirir (Buradaki eleştiri öğretmen yetiştirme noktasındadır. Ataması yapılmış öğretmenlerimiz üzerinden bir değerlendirme değildir.)

Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçe öğretimi her branştan öğretmenin göç yolda düzülür mantığıyla yapacağı bir iş değildir. Yurt dışına görevlendirilecek öğretmenlerin yetiştirilmesi için ciddi adımlar atılması gerekirken 2016 atamalarında Mesleki Yeterlilik Sınavının yapılmaması, atanacak öğretmenlerin Temsil Yeteneği Mülakatı ile alınması da endişe vericidir.

Öncelikle ileriye yönelik olarak iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi lisans programının açılması için (istihdam, öğretim elemanı kadrosu vb. değerlendirmeleri yapılarak) gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Türkçe öğretmenliği bölümlerinde iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimine yönelik dersler konmalı, ayrıca iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi yüksek lisans programlarının sayısı artırılmalı, yüksek lisans programlarını tamamlayacak doktora programları açılmalıdır. Gazi

Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı bünyesinde açılmış olan Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans Programı içeriğine bakıldığında Avrupa eğitim sistemi, iki dilli eğitim (kuram ve uygulama), iki dilli eğitim modelleri gibi derslerin eksikliğinden söz edilebilir. Bu türden derslerin programda olması yetişecek uzmanların daha yetkin ve alana hâkim olmasına katkı sağlayacaktır.

Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretmen atamalarında farklı branştan atanma yapılmamalıdır. Türkçe öğretmenliği atanmaya esas olmalıdır. Ancak bunun öncesinde Türkçe öğretmenlerinin lisans programlarına alanla ilgili dersler konulmalıdır. İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında lisansüstü eğitim almış ancak öğretmen olarak atanması yapılmamış ya da atanmış ama 5 yıllık mesleki tecrübeye sahip olmayanlar için yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, lisans programlarının hemen hepsinde ders olarak okutulmaktadır. Bunun yanı sıra yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin yüksek lisans ve doktora programları da bulunmaktadır. Lisans, lisansüstü eğitimle yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bilgi ve yeterliliğine sahip olamayanlar bu açıklarını sertifika programları ile kapatabilme imkânına da sahiptir. Birçok üniversite bünyesinde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sertifika programları açılmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde olduğu gibi iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi alanında da aynı tablonun ortaya çıkması gerekir. Bu sebeple, Yurt Dışındaki/İki dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Lisans Programı, Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Tezli Yüksek Lisans Programı, Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Sertifika Programı, Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Doktora Programları açılmalıdır.

Kaynaklar

- Abalı, Ü. (2000). *Almanya'daki Türk Eğitimcileri İçin Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Aydoğan, İ. (2008). Yurt Dışına Görevlendirilen Öğretmenlerin Sorunları. *I. Uluslararası Avrupalı Türkler Kongresi "Eğitim ve Kültür"*, Cilt I, 220-235.
- Aytemiz, A. (2000). Almanya'da Türkçe. *Avrupa'da Yaşayan Türk Çocuklarının Ana Dili Sorunları Toplantısı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Belet, Ş. (2009). İki Dilli Türk Öğrencilerin Ana Dili Türkçeyi Öğrenme Durumlarına İlişkin Öğrenci, Veli Ve Öğretmen Görüşleri (Fjell İlköğretim Okulu Örneği, Norveç). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 71-85.
- Cengiz, K. ve Türk, H. (2009). Hatay'da İki Dillilik ve İki Dillilikten Kaynaklanan Dil Karışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (12), 190-208.
- Cummins, J. (2001). Bilingual Children's Mother Tongue: Why Is It Important For Education?. *Sprogforum*, February, 7 (19). 15-29.
- Demir, N. (2016). Bir Sivil Toplum Örgütü Olarak "Alman Türkleri Birliği". *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks [ZfWT]*, 8(1), 7-23.

İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu Ve Üniversitelerdeki Mevcut Durumun Değerlendirilmesi

- Demirbaş, H. (2014). *Eğitim-Kültür Açısından Avrupa'daki Türk Çocukları - Sorunlar ve Çözümler*. Ankara: Nobel Yayın.
- Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü (DİGM) (2015). *Yurt Dışında Görevlendirilecek Öğretmenlerin Mesleki Yeterlilik Sınavı ve Temsil Yeteneği Mülakatı Başvuru Kılavuzu*. Ankara.
- İnce, B. (2011). *Yurt Dışındaki Türk Çocuklarının Anadilleri Türkçe'de Yaşadıkları Anlatım Sorunları: Fransa Örneği*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikleri*, (18. Baskı), Ankara: Nobel
- Koçak, M. (2012). Almanya'da Yaşayan Türklerin Türkçe Dil Becerileri Üzerine Bir İnceleme. *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks [ZfWT]*, 4 (1), 303-313.
- Sarı, M. (2001). *İki Dilli Çocukların Çözümleme Yöntemiyle Okuma- Yazma Öğrenirken Karşılaştıkları Güçlükler*. Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Şen, Ü. (2011). *Belçika'da Yaşayan Türk Çocuklarının Türkçeye Yönelik Tutumları ve Yazma Becerileri*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Yıldız, C. (2012). *Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi (Almanya örneği)*. Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı: Ankara.
- Yıldız, M., Öztürk, S. (2013). Almanya'da İlkokulda Öğrenim Gören Türk Çocuklarının Yazma Becerileri Üzerine Bir İnceleme: Stuttgart örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks ZfWT*, 2 (5), 139-155.